

Change of Animal Production in Samsun Province Between 2010 and 2020

Savaş Atasever^{1,a,*}

¹Department of Animal Science, Faculty of Agriculture, Ondokuz Mayıs University, 55200 Samsun, Turkey

*Corresponding author

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<i>Research Article</i> Received : 11/06/2021 Accepted : 02/02/2022 Keywords: Animal breeding Animal product Husbandry Livestock Samsun	Samsun is the most important province of the Black Sea Region by the socio-economic structure. In this study, how animal production changed between 2010 and 2020 in the province and the needed suggestions for the later period were revealed. In the assesment period of the study, an important increment occurred in the number of large and small animals except for equidae including horse, donkey and mule. Similarly, a high elevation of milk production in bovine, ovine, and goat has been observed in the province. While the floating structure in the number of poultry and honey production of the province has been noticed within the last decade, it may be declared that the animal production level of Samsun is generally better than the neighboring provinces. In conclusion, applying the revealed suggestions on improving the current situation will provide to gain for elevating the production of the province and region to the higher level.

Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 10(3): 388-393, 2022

Samsun İlinde Hayvansal Üretimin 2010-2020 Yılları Arasındaki Değişimi

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<i>Araştırma Makalesi</i> Geliş : 11/06/2021 Kabul : 02/02/2022 Anahtar Kelimeler: Hayvan yetiştirme Hayvansal ürün Hayvancılık Çiftlik hayvanları Samsun	Samsun, sosyo-ekonomik yönden Karadeniz Bölgesi'nin en önemli ili konumundadır. Bu çalışmada, Samsun ilinde 2010-2020 yılları arasında hayvansal üretimin ne yönde değişim gösterdiği ve önümüzdeki süreçte alınması gereken önlemlere ilişkin öneriler ortaya konulmaktadır. Değerlendirilen zaman dilimi içerisinde tek tınaklılar grubuna giren at-eşek-katır dışında gruplandırılan büyükbaş ve küçükbaş hayvan türlerinde önemli düzeyde sayısal artış söz konusudur. Benzer şekilde ilde inek, manda, koyun ve keçi sütü üretiminde belirgin düzeyde artış gözlenmiştir. Son on yıllık dönemde ildeki kümes hayvanı varlığı ve bal üretiminde dalgalı bir yapının varlığı dikkati çekerken, Samsun ilinin hayvansal üretim düzeyinin çevre illere göre genel anlamda iyi durumda olduğu ifade edilebilir. Sonuç olarak, mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik olarak ortaya konulan önerilerin pratiğe geçirilmesinin, ildeki ve bölgedeki üretimin üst seviyeye çıkarılabilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

^a satasev@omu.edu.tr

^{id} <https://orcid.org/0000-0002-0288-6197>

Giriş

Hayvansal üretim, insan beslenmesinde kullanılan et, süt, yumurta ve bal gibi gıda kaynaklarını sağlamanın yanında deri, yapağı, gübre gibi finansal kaynak oluşturan materyallerin elde edilmesi yönünden de vazgeçilmez bir iş kolu olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Sanayileşme çabası içinde olan ve görece gelişmiş olarak nitelenebilecek ülkelerde bitkisel ve hayvansal üretim, endüstrileşmenin alt yapısının sağlanmasında ön koşul olarak görülmektedir. Halen içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını sonrasındaki dönemde iklim değişimleri ve gıda sorununun olası negatif etkilerinin yaşamımıza yoğun şekilde müdahil olması beklenmektedir. Bu noktada, çevreye duyarlı-dost üretim yöntemlerini daha fazla kullanarak, ekosistemin bozulmasını ve hayvan türlerinin yok olmasını önleyecek önlemlere duyulacak gereksinimin yüksek olacağı öngörülebilir. Ancak, artan insan nüfus da göz önünde tutularak mevcut hayvan varlığının yukarı seviyelere çekilmesini sağlayacak ve birim hayvan başına verim düzeyini yükseltecek çalışmalara yoğunlaşılması yerinde olacaktır. Başka bir deyişle, Türkiye'nin çiftlik hayvanı potansiyelinin mevcut durumu ve önümüzdeki süreçte hangi düzeye ulaşacağına yönelik öngörülerin ortaya konulması bir zorunluluktur. Ülkemizin hayvansal üretim düzeyine yönelik öngörülerde bölgeler ve iller bazında durum tespiti ve nesnel öneri sunulması, akılcı yaklaşımlar olarak önemsenmelidir.

Karadeniz Bölgesi'nin hayvansal üretim yönünden önem taşıyan illerinden olan Samsun ili özelinde hayvancılığın farklı dallarındaki değişim düzeylerini ortaya koyan bazı çalışmalar mevcuttur (Altındağ, 2015; Anonim, 2019; Guler, 2021). Ancak tüm üretim dallarını ele alarak bu konuda öneri ortaya konulmasının Samsun ili hayvancılığı yönünden güncel bir veri kaynağı oluşturacağı açıktır. İldeki büyükbaş, küçükbaş, arı ve kanatlı varlığının son yıllardaki sayısal değişimi ile elde edilen ürünlerin yıllara bağlı değişimini inceleyerek mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik ortaya konulması bölge ve ülke hayvancılığına projeksiyon sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, TR83 alt bölgesinde TR831 bölge koduna sahip Samsun ilinde 2010-2020 yıllarını kapsayan dönemde hayvansal üretimin ne yönde değişim gösterdiği tartışılarak, önümüzdeki süreçte alınması gereken önlemlere ilişkin kimi öneriler ortaya konulmuştur.

Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığının Değişimi

Samsun ilinde büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarının 2010-2020 yılları arasındaki değişimini gösteren bazı değerler Çizelge 1'de yer almaktadır. Bu yıllar arasında ülke genelinde at-eşek-katır grubuna ait tek tırnaklılar dışında gruplandırılan büyükbaş ve küçükbaş hayvan türlerinde önemli düzeyde rakamsal artış, kırsal bölgelerde çeki gücü veya binek hayvan olarak kullanılan at, eşek ve katır sayısında ise yıllara bağlı olarak azalma söz konusudur.

Çizelge 1'e göre Samsun ilinde erkek dana ve buzağı sayısında 2017 ve sonrasında gözlenen artış, hayvancılık işletmelerindeki besi materyali potansiyelinin artışı şeklinde de yorumlanabilir. Bu durum Samsun ilindeki besicilik faaliyetinin geleceği yönünden umut verici bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında dişi buzağı ve dana sayısında 2017 ve sonraki yıllarda gözlenen artış düzeyi, süt sığırcılığı işletmelerinin potansiyel inek adaylarının miktarındaki olumlu gelişme kabul edilebilir. Nitekim, bu yıllar arasında ildeki 2 ve daha yukarı yaştaki inek sayısındaki yükseliş eğilimi, bu durumla örtüşmektedir. Başka bir deyişle, 2010 yılında Samsun ili genelinde 117.803 baş olan inek sayısı 2020 yılında 156.624 baş'a ulaşırken %32,95 düzeyinde gerçekleşen sayısal artış dikkati çekmektedir. Bölgenin sahil kesimlerinin başat süt sığırı ırkı Jersey ve melezlerdir (Altındağ, 2015). Ancak bu ırkın besi kabiliyetinin düşüklüğü ve küçük cüseye sahip olması nedeniyle, yeni kurulacak işletmeler için başta Simmental ve Siyah Alaca olmak üzere diğer kültür ırklarını tercih etmeleri önerilebilir. Bu yöntem, süt üretiminin yanında et üretiminin de artırılması yönünden önem taşımaktadır. Kültür sığır varlığı yönünden ilçeler arasında Bafra ve Çarşamba ön plandadır. İldeki toplam sığır varlığı bakımından ise Bafra, Vezirköprü, Çarşamba, Havza ve Alaçam sırasıyla ön planda olan ilçelerdir. Bununla birlikte, Samsun ilinin batı ve doğusunda yer alan iki önemli tarımsal işletme ise yakın önemde kiralama yoluyla özelleştirme kapsamına girmiştir. Bunlardan Samsun-Ordu karayolunda yer alan ve Samsun'a 18 km uzaklıkta konumlanan Gelemen Tarım İşletmesi uzun yıllar bölgenin civciv, tohumluk ve damızlık sığır gereksiniminin sağlanmasında önemli pay sahibi olmuştur (Anonim, 2004).

Çizelge 1. Samsun ilindeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarının yıllara göre değişimi

Table 1. Changes of large and small animal numbers of Samsun province by years

Yıl	Dana ve buzağı (erkek)	Dana ve buzağı (dişi)	İnek	Manda	Koyun	Keçi	At, eşek, katır
2010	37639	40320	117803	11380	132854	12615	11710
2011	41510	46595	123889	13152	147447	14001	10913
2012	44163	52639	143788	14041	186127	20002	9695
2013	43207	48815	136181	14324	178029	20019	9403
2014	40855	44369	128950	16483	178726	21560	8259
2015	37129	41504	118674	17043	182866	21302	8429
2016	39795	45161	116516	17944	178256	20685	8311
2017	55553	58644	145731	19896	218920	25108	7277
2018	48897	51683	143313	21501	204639	24075	7315
2019	49194	50865	148858	22050	201350	23271	6989
2020	51222	52285	156624	21637	232590	27197	5951

TUİK (2021)

Bafra ilçe sınırları içinde yer alan Karaköy Tarım İşletmesi'nde ise uzun yıllar boyunca ağırlıklı olarak Jersey ırkı damızlık sığır ve dondurulmuş sperma üretimi gerçekleştirilmiştir. Karaköy Tarım İşletmesi sperma üretim laboratuvarı sayesinde 1987 yılından laboratuvarın kapatıldığı süre olan 2004 yılına kadar geçen dönemde 7 farklı kültür ırkından (Jersey, Holstein, Esmer, Simmental, Limousin, Charolais ve Brangus) yaklaşık 2 milyon doz sperma üretilerek dağıtılmıştır (Osmanağaoğlu, 2006). Anlaşılacağı üzere, ildeki ve bölgedeki hayvancılık işletmelerinin nitelikli damızlık temininde ve bölgedeki tarımsal üretime yön verilmesinde bu iki tarımsal işletme yakın döneme kadar adeta birer lokomotif görevi yapmıştır.

Manda, bilindiği üzere morfolojik ve fizyolojik yapı yönünden sığırın en yakın hayvan türüdür ve büyükbaş hayvan nitelemesi içinde yer almaktadır. Çizelge 1'den de görüleceği üzere, 2010 yılında 11.380 baş olan ildeki manda sayısı %90,13 düzeyindeki artış sonucunda 21637 baş'a ulaşmıştır. Bu durum üzerinde, anaç manda desteklemeleri ve 2011 yılından itibaren uygulamaya konulan Halk Elinde Anadolu Mandası Islahı Projesi kapsamında projeye dahil olan işletmelere yapılan desteklemelerin önemli payının olduğu açıktır. Samsun ilinde manda yetiştiriciliğinin en yoğun yapıldığı ilçelerin başında Kızılırmak Deltası sınırlarında yer alan Bafra ilk sırada gelmektedir (Bayram ve Atasever, 2020). İç kesimde yer alan Vezirköprü ikinci sırada yer alırken yine Kızılırmak Deltası'nda yer alan Alaçam ise üçüncü sıradadır. Sahil şeridinde yakın ilçelerden Ondokuz Mayıs, Çarşamba ve Terme ilçeleri de belirgin bir manda popülasyonuna sahiptir. Havza ilçesi dışındaki diğer ilçelerde ise manda sayısının oldukça yetersiz olduğu ifade edilebilir. Manda sayısındaki artış hızı dikkate alındığında, Samsun ilinde önümüzdeki on yıl içinde manda sayısının yaklaşık 41110 baş olması öngörülebilir. Bu noktada, manda üreticilerine yapılan desteklemelerin ileriki yıllarda da kesintisiz sürdürülmesinin, organik ürünler olan yoğurt, kaymak, sucuk, et ve süt gibi çoklu protein kaynaklarının tüketiciye yaygın şekilde sunulabilmesi yönünden de fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Samsun ilinde koyun varlığı 2010 yılından 2020 yılına kadarki dönemde %75,07 düzeyinde artış göstermiştir (Çizelge 1). Bölgenin başat koyun ırkı Karayaka olmasına karşın; Sakız (%75) × Karayaka (%25) melezlemesi sonucunda elde edilen Bafra koyun tipinin 2010 yılında ırk olarak tescillenmesiyle bölgede popülarite kazandığı ve yetiştiriciler tarafından beğenilerek yetiştirildiği gözlenmektedir. Bölgedeki keçi varlığı ise 2017 ve sonraki

yıllarda durağan seyretmektedir. Bu durum, bölgedeki üreticilerin verim düzeyi ve finansal getirisi nispeten düşük olan keçi yerine diğer hayvancılık kollarına rağbet gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Bilindiği üzere, küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin en önemli kazanç kaynaklarından birisi Kurban Bayramı'dır. Bununla birlikte; Çarşamba ve Kızılırmak gibi iki önemli delta arasında yer alan verimli tarım arazilerine sahip olan Samsun ilindeki yetiştiriciler bu arazilerden keçi yerine sığır ve manda gibi hayvanları yararlandırmayı tercih etmektedirler. Bu noktada, üretim masrafı son derece düşük olan, buna karşın deri, et ve süt gibi verimlere sahip olan keçi türünün koyun-keçi karışık sürüler halinde yetiştiriciliğini özellikle engebeli ve dağlık arazilerde teşvik edecek uygulamaların yaşama geçirilmesi önerilebilir.

Ülkemizde at, eşek ve katır sayısının azalma eğiliminde olduğu dikkati çekmektedir (TUİK, 2021). 2010 yılından itibaren gözlenen kademeli düşüş, bugün bu hayvan türlerindeki toplam sayıyı 10 yıl öncesine kıyasla yaklaşık yarı yarıya azaltmıştır. Yıllara bağlı olarak at, eşek, katır miktarındaki sayısal azalma Samsun ili için de belirgin şekilde sürmektedir (Çizelge 1). Yakın döneme kadar ulaşım, yük taşıma ve tarla sürme gibi faaliyetlerde önemli ölçüde yararlanılan bu türlerdeki sayısal azalmanın önümüzdeki yıllarda da süreceği öngörülmektedir. İlde bu türlerin üretiminin şu an için geleneksel şekilde devam ettirildiği, yakın dönemde işletmelerde bu hayvanlara daha az ihtiyaç duyulacağı için geleceklerinin açık bir tehdit altında olduğu düşünülmektedir.

Çiğ Süt Üretimindeki Değişim

Samsun ilinde çiğ süt üretiminin yıllara bağlı değişimi Çizelge 2'de sunulmuştur. 2010 yılındaki inek sütü üretiminin %33,78'lik artışla 2020 yılında 370835 ton seviyesine ulaşmasına karşın yıllar içinde dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu bulgu, il içinde inek sütü üretiminin istikrarsız şekilde sürdüğünün göstergesidir. Süt sığırcılığı faaliyeti için en önemli giderlerin yem masraflarından kaynaklandığı düşünüldüğünde, Samsun ilinde de üretimi kısıtlayan ilk faktörün kaba ve kesif yem masrafı olduğu ifade edilebilir. 2005-2019 arasındaki dönemde il genelinde 4.553 dekarı sulu mutlak tarım arazisi olmak üzere 50 bin dönümden fazla arazinin tarımsal üretim dışında kullanımı nedeniyle çayır-mera kaynaklarının önemli düzeyde azaldığı bildirilmektedir (Akar, 2021).

Çizelge 2. Samsun ilinde çiğ süt üretiminin (ton) yıllara göre dağılımı
Table 2. Distribution of raw milk production (ton) in Samsun by years

Yıl	İnek sütü	Manda sütü	Koyun sütü	Keçi sütü
2010	277177	5264	5196	662
2011	293103	5580	5418	716
2012	336635	6309	7615	821
2013	320184	6735	7405	836
2014	300192	8147	8327	1061
2015	278714	8873	8511	1058
2016	281534	8782	8235	1005
2017	357670	9773	9809	1137
2018	354618	9967	9367	1143
2019	370835	10253	9123	1107

TUİK (2021)

Çayır-meraya dayalı küçükbaş ve büyükbaş hayvansal üretimin bu durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz sonuçtur. Samsun ili genelinde tarım alanlarının giderek daralmasının, konut sektörü ve sanayi yapılarının ise öncelik almasının, mera, yayla ve geniş otlakları dayanak alan süt sığırcılığı, koyun ve keçicilik faaliyetlerini önümüzdeki yıllarda daha da kısıtlayacağı öngörülmektedir.

Manda sütü, günümüzde organik üretimin başlıca talep gören ürünleri arasındadır ve çoğu ülkede yüksek fiyatla alıcı bulmaktadır. 2008 yılından itibaren bakanlık tarafından anaç manda ve malakların yeniden destekleme kapsamına alınmasıyla manda sayısı ve mandalardan elde edilen ürün miktarında azımsanmayacak artışlar elde edilmiştir (Altındağ, 2015). Samsun ilinde manda sütü üretiminde artış eğilimi söz konusudur. Kızılırmak ve Yeşilirmak deltalarının manda üretimi için uygun habitat oluşturmasının, manda sütü üretiminde elde edilen artış üzerinde etkisi büyüktür. Ayrıca, Samsun İli Damızlık Manda Yetiştiricileri Birliği (DMYB)'nin ve ilde yürütülen Halk Elinde Manda Islahı Projesi'nin ildeki toplam manda sütü üretimi üzerine olumlu etkileri belirgindir.

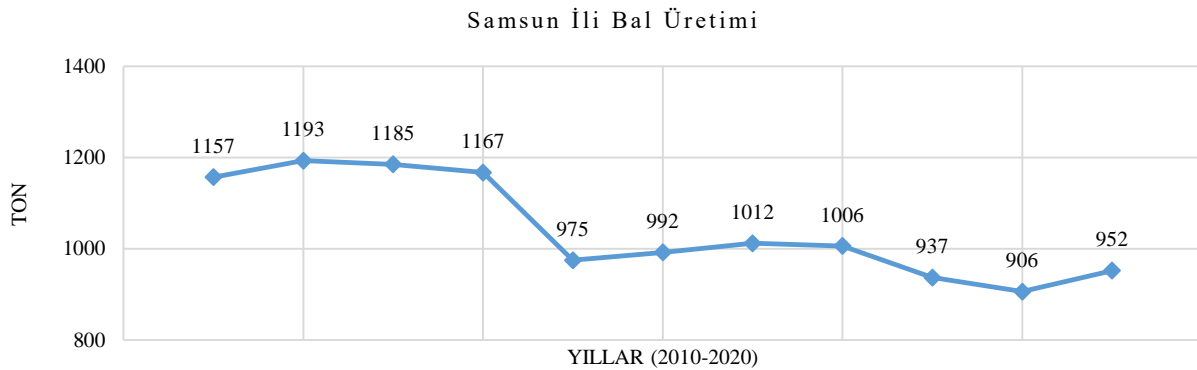
Türkiye'de koyun ve keçi sütü üretimi 2020 yılı itibarıyla 2010 yılına göre sırasıyla %86,26 ve %111,57 oranında artış ile göstermiştir (TUİK, 2021). Bu durumun toplam koyun ve keçi sayısındaki artışın yanında halk elinde yetiştirilen küçükbaş hayvan ıslahı projelerinin etkisinden kaynaklandığı açıktır. Samsun ili için yapılacak genel değerlendirmede ise, 2010-2020 yılları arasında koyun sütü ve keçi sütü oranlarının %75,57 ve %67,22 oranında artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, her iki tür için de 2013-2016 yılları arasında süt üretiminde dalgalanma yaşandığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar 2020 yılı itibarıyla Samsun ilinde koyun ve keçi sayıları yüksek gözükse de (Çizelge 1), ara yıllardaki hayvan sayısı ve üretilen süt miktarında düzenli bir artış belirlenmemiştir. Bu noktada, ildeki küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin yaptıkları faaliyetten hoşnut olmadıkları veya görece getirisi daha yüksek olan diğer hayvancılık kollarına yöneldikleri izlenimi doğmaktadır.

Arıcılık ve Kümes Hayvanları Yetiştiriciliği

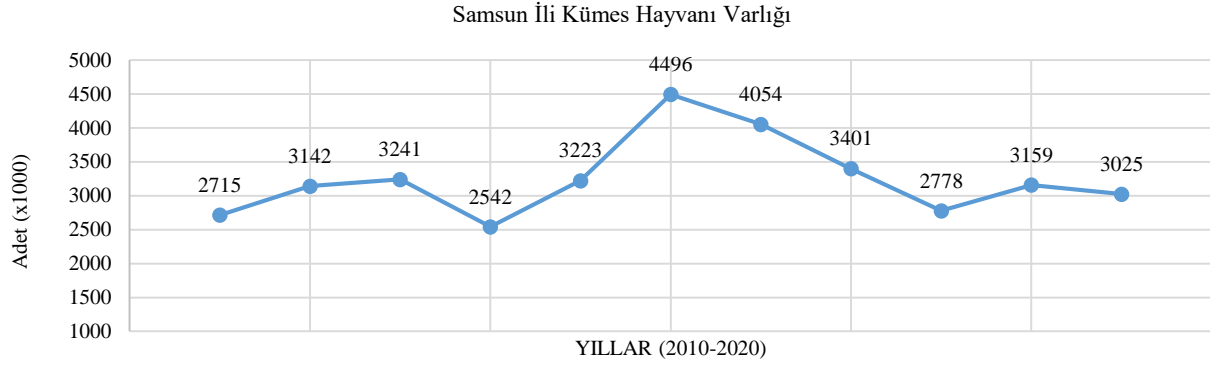
Türkiye, FAO 2021 verilerine göre dünya ülkeleri arasında toplam kovan sayısı yönünden Çin ve Hindistan'ın arkasından üçüncü, toplam bal üretimi bakımından ise ikinci sırada yer almaktadır (Anonim, 2021). Bununla birlikte kovan başına bal verimimizin istenen düzeye ulaşabildiğini söylemek mümkün değildir ve son 10 yıl içinde toplam bal üretimimiz durağan bir yapı arz etmektedir. Türkiye toplam bal üretim miktarındaki durağan yapı, Samsun ilinde de çarpıcı biçimde kendini göstermektedir (Şekil 1).

Türkiye'de mevcut 8 milyonun üzerindeki koloninin yaklaşık 84 bini Samsun'da bulunmaktadır. İlde yaklaşık 2000 arı yetiştiricisinin bulunduğu ve bunları yaklaşık yarısının Samsun İli Arı Yetiştiricileri Birliği'ne kayıtlı oldukları bildirilmektedir (Anonim, 2019). Birliğe kayıtlı işletmelerin Salıpazarı, Terme, Bafra, Çarşamba ve Vezirköprü ilçelerinde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Genelde il içi gezginci arıcılık yapılmakla birlikte Erzurum, Sivas, Hakkari, Gümüşhane başta olmak üzere il dışına giden arıcalar bulunmaktadır. İl genelinde üretilen bal miktarı 2010 yılında 1.157 ton düzeyinde iken, 2020 yılında %17,71'lik azalma sonucunda 952 ton seviyesine inmiştir. Yıllara göre ildeki bal üretimindeki azalma eğiliminin sebepleri, araştırılması gereken bir konudur. Hem ülkemizde, hem de Samsun ilinde bal üretimi için gerek duyulan nektar kaynağını oluşturan bitki çeşitliliğindeki azalma, tarımsal alanlardaki daralma ve arıların doğal yaşam alanlarını oluşturan habitatlarda meydana gelen tahribatın etki paylarının araştırılması ve bunlara yönelik önlemlerin pratiğe geçirilmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Yumurta ve beyaz et gibi önemli protein kaynaklarını oluşturan kümes hayvanları üretiminde, ülkemizin iyi konumda olduğu ifade edilebilir (Anonim, 2021). Kümes hayvanı sayısı yönünden yıllara göre bir artış söz konusudur. Öyle ki, 2010 yılında yaklaşık 239 milyon adet olan kümes hayvanı sayısı 2020 yılına kadar sürekli artış eğilimi göstererek 386 milyon adet düzeyine ulaşmıştır (TUİK, 2021).

Şekil 1. Samsun ilinde bal üretiminin yıllara göre değişimi (TUİK, 2021)
Figure 1. Change of honey production of Samsun by years (TUİK, 2021)

Şekil 2. Samsun ilinde kümes hayvanı varlığının yıllara göre değişimi (TUİK, 2021)
Figure 1. Change of poultry number of Samsun by years (TUİK, 2021)

Çizelge 3. Samsun ve çevre illerinde 2020 yılındaki hayvansal üretim göstergeleri
Table 3. Animal production markers of Samsun and adjacent provinces in 2020

İl	İnek (baş)	Manda (baş)	Koyun (baş)	Keçi (baş)	Kümes hayvanı (adet)	Bal (ton)
Amasya	64938	5152	189666	57852	2065758	406
Çorum	105360	3942	214103	79769	3672400	406
Tokat	128766	12325	373956	80035	243615	643
Ordu	66400	1518	154590	2731	448065	17223
Sinop	43260	1412	84360	21126	148718	195
Samsun	156624	21637	232590	27197	3025056	952

TUİK (2021)

Samsun ilinde kümes hayvanı sektörünün ise dalgalı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2).

İl genelindeki 2010 yılına ait kümes hayvanı sayısı %11'lik artışla 2020 yılında 3 milyon adet düzeyine ulaşmıştır. Bununla birlikte, 2013-2015 arasındaki dönemde kazanılan ivme, bu yıldan sonra yerini ciddi bir azalışa bırakmıştır. Bu dönemde ülke genelinde yaygınlaşan kuş gribi salgınının olumsuz etkilerinin en fazla görüldüğü illerden birinin Samsun olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle ilçelerdeki çok sayıda küçük ölçekli yumurta tavuğu üretim işletmesinin bu dönemde kapanmasının il genelinde kümes hayvanı toplam varlığına negatif etki yaptığı anlaşılmaktadır. Ülke genelinde olduğu gibi Samsun ilinde de Covid-19 salgınının yaygınlaşmasına yönelik olarak 2020 yılı Mart ayından bugüne kadar özellikle lokanta, otel ve tavuk döner satış yerlerinin dönemsel kapatılması, üretim-tüketim dengesini bozan bir tabloya yol açmıştır. Özellikle yem hammadesi konusunda önemli ölçüde dışa bağımlı bir sektör olan kanatlı üretiminin yakın dönemde Covid-19 salgınının yol açtığı ekonomik problemleri en yakından hisseden iş kollarından olması sürpriz olmayacaktır.

Samsun ve Çevre İllerde Hayvansal Üretim

Samsun ve komşu illerinde 2020 yılına ait bazı hayvansal üretim göstergeleri Çizelge 3'te verilmiştir. Görüleceği üzere, büyükbaş hayvan sayısı ve bal üretimi bakımından Samsun ili, çevre illere göre daha iyi durumdadır. Tüm sayısal değerler yönünden ise Sinop ilinin en düşük miktara sahip olmasının, il nüfusunun ve hayvan yetiştirici sayısının görece düşük düzeyde seyretmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İnek varlığı yönünden Samsun ilini Tokat ve Çorum takip ederken, üretim döngüsü için sulak alanlara gerek duyulan

manda sayısında Tokat ili ikinci, Amasya ise üçüncü sıradadır. Küçükbaş hayvan sayısında Tokat ilinin daha iyi konumda olduğu anlaşılmaktadır. Tokat ili Erbaa ilçesi Karayaka kasabasından orijin alan Karayaka koyun ırkı, bölgenin başat koyun ırkıdır. Koyun varlığında Tokat ilini Samsun ve Çorum izlemektedir. Keçi varlığında ise iç bölgelerdeki iller ön plandadır. Keçinin nispeten zor çevre koşullarına oldukça dayanıklı bir çiftlik hayvan türü olması, Tokat ve Çorum illerinde keçi üretiminin yaygınlığıyla ilişkilendirilebilir. Kümes hayvanı sayısı bakımından ise Samsun ili, Çorum'dan sonra gelmektedir. Hızlı bir sanayileşme çabası içinde olan Çorum ilinde kanatlı yetiştiriciliğine özel bir önem verilmesinin yanında, yem sektörünün sürekli gelişme gösterdiği gözlenmektedir. Bal üretimi yönünden ise Türkiye birincisi konumundaki Ordu ilinin (Anonim, 2020), Samsun'a ve diğer illere göre çok önde olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizin TR83 alt bölgesinde TR831 bölge koduna sahip Samsun ilinin çiftlik hayvanı varlığı ve üretim potansiyelinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte mevcut işletmelerin kapasite kullanım olanaklarının sınırlı olduğu ve elde edilen ürün miktarının istenilen düzeye ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Bölgede dönemsel olarak hayvansal üretime ilişkin güncel envanter çıkartılması ve hayvancılığın geleceğine yönelik projeksiyonların ortaya konulması ve belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında ısrarcı olunması kaçınılmazdır. Bu kısma kadar sunulan bulgu ve tartışmaların ışığında, Samsun ili hayvancılığının mevcut durumunda yapısal iyileştirmeyi ve sürdürülebilirliği sağlayabilecek başlıca öneriler şunlardır:

- İlde süt üretimi önemli ölçüde küçük aile işletmelerinde gerçekleştirilirken, elde edilen ürünler çiğ süt, yoğurt, peynir ve tereyağı şeklinde hane içinde tüketilmekte, azımsanmayacak oranda lokal pazar yerlerinde satışa sunulmaktadır. Soğuk zincirin sağlanamaması nedeniyle önemli miktarda süt ve süt ürünü bozularak elde kalmaktadır. Küçük aile işletmelerinin kooperatif çatısı altında örgütlenmeleri, elde ettikleri ürünün pazarlamasındaki sorunu ortadan kaldıracak gibi, ürün kaybını da önleyecektir.
- İldeki manda sayısı şu an için tatminkar seviyededir. Bu durum üzerinde anaç manda desteği ve ildeki manda ıslah projesinin etkisi belirgindir. Ancak desteklemenin sona erdirilmesinin, mevcut manda sayısında azalmaya yol açacağı unutulmamalıdır. Bu yönüyle, anaç manda desteğinin ve Halk Elinde Anadolu Mandası Islahı Projesi'nin önümüzdeki dönemlerde de sürdürülmesi, bölge ve ülke hayvancılığı açısından önem arz etmektedir.
- Yılım önemli kısmını dış ortamda geçiren mandaların doğal içme su kaynaklarını oluşturan ırmak, sazlık ve göllerden dönemsel olarak su örnekleri alınarak incelenmesi ve bu bölgelerde yapay su kaynaklarının tesis edilmesi yerinde olacaktır.
- Azalan tarım arazileri, çiftlik hayvan türlerinin yaşam alanlarının daralmasına ve bölgedeki üretimin kısıtlanmasına yol açan önemli faktörlerdendir. Tarımsal arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine onay verilmemesi, ildeki tarım arazilerinin korunmasına yönelik kaçınılmaz bir işlem olarak görülmelidir.
- İşletmelerde yem bitkisi ekimi ve silaj yapımının teşviki, üretim maliyetlerinin düşürülmesi için önerilebilecek uygulamalardır. Bunun yanında, belirli aralıklarla hayvansal üretimdeki yeniliklerin benimsetilmesine yönelik kurs ve seminerler düzenlenmesi, yetiştiricilere fayda sağlaması muhtemel etkinliklerdir.
- Arıcılık ve kanatlı sektörlerinde sigorta uygulamalarının kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması, önümüzdeki dönemde etkin şekilde hissedileceği belirgin olan küresel iklim değişimlerinin kanatlı hayvan yetiştiricileri üzerindeki ekonomik etkisinin en az düzeyde hissedilmesi bakımından önemli bir tedbir olarak düşünülmelidir.
- Kentin belirli noktalarında arı ve manda ürünleri satış noktaları kurması ve yıllık olarak manda, yoğurt, ve

bal şenlikleri düzenlenmesinin Samsun ilinin hayvansal üretimde markalaşmasına önemli kazanımlar sağlayacağı beklenmektedir.

- Yumurta tavukçuluğu ve beyaz et üretiminde faaliyet gösteren küçük aile işletmelerinin örgütlenerek pazarlama ve markalaşma çalışmalarına hız kazandırmaları, ildeki kanatlı hayvan yetiştiricilerinin yaşadığı mevcut sorunların önemli kısmını ortadan kaldıracak bir yaklaşım olarak görülebilir.
- Modern bir mezbaha, Samsun ilinin birincil gereksinimlerindedir. Bu eksikliğin bir an önce giderilmesi, ürün kalitesinin artırılması bakımından önemli olduğu kadar, halk sağlığı yönünden bir zorunluluktur.

Sosyo-ekonomik yapı bakımından Karadeniz Bölgesi'nin en gelişmiş kenti olan Samsun ilinin hayvansal üretim düzeyini daha üst seviyelere çıkartacak yaklaşımların, bölge ve ülkedeki endüstriyel gelişimin yükseltilmesine de olumlu alt yapı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akar M. 2021. Samsun'da tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı. Tar. Müh., 131: 13-18.
- Altındağ M. 2015. Samsun Tarımsal Yapısındaki Değişim (2000-2015). ZMO Samsun Şb. Yay., 163 s., Samsun.
- Anonim, 2004. TİGEM Gelemen Tarım İşletmesinin Özelleştirilmesi ile İlgili Basın açıklaması. TMMOB ZMO Samsun Şb., <https://www.zmo.org.tr/genel/> [Erişim: 11.06.2021]
- Anonim, 2019. Samsun Arıcılığının Geleceği Çalıştay Raporu ve Çözüm Önerileri. Samsun Arı Yetiştiricileri Bir., 12 s., Samsun.
- Anonim, 2020. Arıcılık Raporu. Ordu Ticaret Borsası, <https://www.ordutb.org.tr> [Erişim: 11.06.2021]
- Anonim, 2021. Tarım Ürünleri Piyasaları (Arıcılık ve Tavuk Eti). Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü Sirküleri. <https://arastirma.tarimorman.gov.tr> [Erişim: 11.06.2021]
- Bayram E, Atasever S. 2020. Factors affecting milk production in Anatolian Buffalo herds in Samsun province of Turkey. Turk. J. Agric. Food. Sci. Tech., 8 (6): 1369-1372. DOI: <https://doi.org/10.24925/turjaf.v8i6.1369-1372.3376>
- Guler H. 2020. Large and small livestock activities in Samsun province. Int. J. Sci. Tech. Res., 6 (13): 52-56. DOI: 10.7176/JSTR/6-13-07.
- Osmanağaoğlu Ş. 2006. Karaköy Tarım İşletmesinin Tarihsel Gelişimi. Vet. Bil. Derg., 22 (3-4): 79-84.
- TUİK, 2021. Hayvancılık İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim: 31.03.2021]